

METİN ANALİZİ: I

Prof. Dr. Rıza FİLİZOK

YÜZEYSEL YAPI ¹

BİRİNCİ BÖLÜM

ANLATI UNSURLARI (COMPOSANTE NARRATIVE)

1) YENİ BİR KAVRAM: ANLATISALLIK (Tahkiyevilik / narrativité)

Yapısalcılar hikaye etme türü üzerinde düşünürken şu anlamlı soruyu sormuşlardır: Hikâyeyi hikâye yapan şey nedir? Hikâye etme türündeki bir metni, bir tasvir metninden, bir açıklama, bir bilgi verme metninden hangi özelliği ayırır? Sonra bu sorunun cevabını bulmuşlar, hikâyeyi hikâye yapan bu özelliğe de "anlatısallık" (tahkiyevilik) adını vermişlerdir.

Bilindiği gibi bir metinde anlam farklardan doğar: Fark varsa, anlam vardır. Bir metnin göstergebilimsel analizi, esasında, metinde görülen farkların ortaya çıkarılmasıdır.

Fakat bu farklar nerede ve hangi unsurlar arasında aranacaktır?

Metinde üzerinde durulacak farklar, metindeki durgun elementler arasındaki farklar değil, değişen elementler arasındaki, metnin akışı içindeki farklardır. Meselâ bir hikâyenin kahramanı,

¹ Bu yazı dizisi hazırlanırken geniş ölçüde şu kaynaktan yararlanılmıştır: Groupe D'Entrevernes, Analyse Sémiotique des Textes, Introduction. Théorie, Pratique; Lyon, Presses Universitaire de Lyon,1985.

hikâyenin başında **fakir**, sonunda **zengin** ise bu fark elementlerin değişime uğramasından doğar ve bir "anlam etkisi" yaratır.

Anlatı unsurları (naration) düzlemi açısından bakıldığında, bir metin, art arda gelen **hallerle**, bu **hallerin dönüşümleri** olarak tanımlanabilir: Meselâ bir A hâlinin, B hâline dönüşmesi, vb... **İşte hâllerin bu art arda gelişi ve dönüşümleri olgusuna "anlatısallık" (tahkiyevîlik)" adı verilir.** Dönüşümler, yani dönüşümle ortaya çıkan farklar, anlamı yaratır. Şimdi bunun nasıl olduğunu görelim:

2) HÂL ve DÖNÜŞÜM NEDİR?:

Bir hikâyenin yahut masalın konusu ne olursa olsun özü daima aynı kalır : Her hikâye yahut masalda birisi bir nesneyi elde eder yahut onu kaybeder. Bir nesneye yaklaşır yahut ondan uzaklaşır. Kişiler, bir halden bir diğer hâle geçer, yani dönüşüme (transformation) uğrar.

Meselâ:

"Keloğlan masalın başında fakirdir, bir macera sonunda sihirli sofraya ele geçirir, zengin olur."

Şimdi yukarıdaki Keloğlan örneğini analiz edelim:

- 1) **Özne:** Keloğlan'dır
- 2) **Nesne:** Sihirli Sofra'dır.
- 3) **Hal-1:** Fakir Keloğlan
- 4) **Hal-2:** Zengin Keloğlan
- 5) **Dönüşüm:** Fakir Keloğlan'ın zengin oluşu.

Ancak yukarıdaki terimlerim hakkında bazı açıklamalar yapmamız gerekmektedir:

1) HÂL ve DÖNÜŞÜM ÖNERMELERİ:

Bir metin, söz düzleminde **cümlelerden**, kuruluş düzleminde **önergelerden** oluşur.

Bu noktada "önerme" ile "cümle" arasındaki farkı açıklamamız yararlı olacaktır:

Metindeki her cümle önerme değildir, sadece "hal" ve "dönüşüm" ifade eden ve metnin inşa düzlemini teşkil eden cümleler birer önerme oluşturur: Bundan dolayı, tahkiye analizi yapılacağı zaman metindeki "hal" ve "dönüşüm" önermeleri bulunur.

Bir metin analiz edilirken bu metinde iki düzey göz önünde bulundurulur:

a) **Görünüş seviyesi** (le niveau de la manifestation): Bu, bir metni okurken karşılaştığımız normal seviyedir. Bir metnin **cümleleri** (phrases) bu seviyeye aittir. Okunan bir metni dinlediğimizde kulağımıza ve zihnimize ulaşan şey, metnin görünüş seviyesidir.

b) **İnşa seviyesi** (le niveau construit): Bu seviye, metni analiz eden tarafından farkedilir ve yine onun tarafından kurulur. Bu inşa, metni analiz eden tarafından yaratılır. Bu seviyede tahkiye gramerine ait elementler bulunarak tanzim edilir. "Hal" ve "dönüşüm" önermeleri (énoncés) bu seviyeye aittir.

Bir metinde "hal" önermeleri, **olma** ifade eden cümlelerdir, "dönüşüm" önermeleri ise **yapma** ifade eden cümlelerdir.

Meselâ : "**Mehmet üzgündür.**" bir hal önermesidir.

"**Mehmet bir at aldı.**" Bir dönüşüm önermesidir.

Bir metnin "tahkiye" analizini yapmak demek, metindeki **olmak** ve **yapmak** önermelerini yani **hal ve dönüşüm önermelerini** tespit etmek ve bunları düzenlemek demektir. Böylece metnin **inşa seviyesi** elde edilmiş olur. **Elde edilen bu önermeler, metnin yüzeysel yapısını oluşturur.**

UYGULAMA :

NALINCI İLE PADİŞAH

"Evel zaman içinde, kalbur saman içinde... Bir varmış, bir yokmuş... **Bir Nalinci Mehmet Ağa varmış.** Her gün dağdan odun kesip evine getirir, güzel nalınlar yapar, satar,, bununla geçinirmiş. **Bir gün gene dağa gitmiş, odun keserken güzel bir kütüğe rastlamış, bunu almış, evine dönmüş.** «Belki bir gün saraya takunya yaparım, o zaman lâzım olur.» diye bu kütüğü kapının arkasına dayamış."

Yukarıdaki parçada **kırmızı** ile gösterilen cümle, hâl önermesi, **yeşil** ile gösterilen cümle, dönüşüm önermesidir.

2) ÖZNE ve NESNE:

Ö z n e ve **n e s n e**, birer gramer terimi değildir, birer **rol**dür. Bunu açıklayalım: Bir hikâyenin şahıs kadrosu ayrı, **ROLLER** (Katılanlar) kadrosu (**ACTANTS**) ayrıdır:

Her hikâyede yüzeysel yapı düzleminde **altı** " temel şahıs" bulunur. Bunlara "**Katılanlar** (actants)" yahut "**roller**" diyoruz. "Katılanlar", hikâyenin temel şahıs kadrosu olarak düşünülebilir. Ancak katılanlar ile normal şahıs kadrosu arasında bazı farklar vardır. Katılanlar, birer şahıs, birer aktör değil, birer "**rol**"dür: Hikayedeki birçok şahıs, tek bir role ait olabilir yahut tek bir şahıs birkaç rol üstlenebilir.

Şöyle bir masal düşünelim: "*Bir dev padişahın elmas tacını çalar. Padişah, Keloğlan'ı tacını geri alması için görevlendirir. Keloğlan, bir oduncunun verdiği sihirli kılıçla dev ve devin yedi kardeşini yener ve tacı geri alır.*"

Bu masalın normal **şahıs kadrosunu** şöyle gösterebiliriz:

- 1) Padişah,
- 2) Keloğlan
- 3) Oduncu
- 4) Dev
- 5) Devin 7 kardeşi

Greimas'ın "**katılanlar şeması**"na göre bir masalda temel olarak daima **altı rol**, altı katılan bulunur: Her masalda yapılacak bir iş vardır. Bu iş, bir **kahraman** (**ÖZNE**) tarafından bir şeyin (**NESNE**) elde edilmesi işidir. Bu nesne elde edilirken birileri kahramana yardım eder, birileri ise onu engelleyeye çalışır. Yardım edenlere

(YARDIMCI), engellemeye çalışanlara (ENGELLEYİCİ) denir. Ancak masalda bu işin yapılmasını isteyen birinin ve bu nesneden yararlanacak bir diğer kişinin de bulunması gerekir. İşin yapılmasını emredene (YÖNLENDİRİCİ), o işten yararlanana da (YARARLANAN) denir.

İşte bu altı rol, masalların ve hikâyelerin **katılanlar** (actant) kadrosunu yani **roller kadrosunu** meydana getirir:

- 1) YÖNLENDİRİCİ
- 2) NESNE (cansız, canlı, insan vb. olabilir.)
- 3) ÖZNE
- 4) YARDIMCI
- 5) ENGELLEYİCİ
- 6) YARARLANAN

Şimdi masalımızın şahıs kadrosunun bu rolleri nasıl paylaştığını görelim:

- 1) YÖNLENDİRİCİ : Padişah
- 2) NESNE : Elmas taç
- 3) ÖZNE : Keloğlan
- 4) YARDIMCI : Oduncu
- 5) ENGELLEYİCİ : Dev ve devin yedi kardeşi
- 6) YARARLANAN : Padişah

Görüldüğü gibi, şahıs kadrosuyla, katılanlar kadrosu bazı yönlerden farklıdır. Şahıslar kadrosunda sadece canlı varlıklar bulunmasına karşılık, roller kadrosunda nesnelere de yer almaktadır. Diğer taraftan dev ve devin yedi kardeşi, roller tablosunda "engelleyen" rolü içinde düşünülmüştür. Yani aynı görevi yüklenen birçok şahıs, aynı rolü oynamaktadır.

Bu bilgileri şunun için hatırlattık: Metin analizinde **özne** ve **nesne** kavramları **katılanlar tablosunun iki elemanı**nı gösterir.

Şimdi şu açıklamayı yapabiliriz:

A) HAL ÖNERMELERİ:

Hal önermeleri, **özne** ile **nesne** arasındaki ilişkiyi ifade eden önermelerdir. [*Özne ile nesnenin ilişkisi (Ö-N) formülüyle gösterilecektir.*] Ancak burada sözü edilen özne (Ö) ve nesnenin (N) gramer öğeleri değil, metindeki temel **rol dağılımının** unsurları olduğu unutulmamalıdır.

Hal önermelerini küçük bir örnekle açıklayalım:

Bir halk masalımızda Keloğlan, sihirli bir sofraya ele geçirir. Daha sonra bu sihirli sofrayı çaldırır.

Bu masalda **Keloğlan** **özne**, sihirli **sofra** **nesne**dir. Keloğlan ile sihirli sofraya arasında iki türlü "hal" ilişkisi bulunduğunu söyleyebiliriz: Keloğlan sofrayı ele geçirdiğinde bu nesneye yaklaşmış (**yaklaşma**), sofrayı çaldırırken ise ondan uzaklaşmıştır (**uzaklaşma**). "Keloğlan, sihirli sofrayı ele geçirdi." önermesi, yaklaşma bildiren bir önermedir. "Keloğlan, sofrayı çaldırır." Önermesi ise uzaklaşma bildiren bir önermedir.

Buradan şu sonuca varacağız: **Bir metinde sadece iki tip hal önermesi bulunur. Bir şahıs bir nesneye ya yaklaşır, ya da ondan uzaklaşır:**

1) Uzaklık bildiren hal önermeleri: Bir öznenin (Ö), bir nesneden (N) ayrıldığını ifade eden önermelerdir. "V" işaretini **uzaklaşmayı** ifade etmek için kullanırsak uzaklık bildiren hal önermelerini şu formülle gösterebiliriz:

(Ö V N)

2) Yakınlık bildiren hal önermeleri: Bir öznenin (Ö), bir nesneye (N) yakınlığını ifade eden önermelerdir. "Λ" işaretini yakınlığı ifade etmek için kullanırsak yakınlık bildiren hal önermelerini şu formülle gösterebiliriz:

(Ö ∧ N)

B) DÖNÜŞÜM (Transformation) ÖNERMELERİ:

Dönüşüm, bir "hal"den başka bir "hal"e geçiştir. Bu önermeleri hal önermelerinden ayırmak gerekir. *Meselâ Keloğlan masalın başında "fakir" halde, masalın sonunda "zengin" haldedir. Fakirlikten zenginliğe ulaştığını tek bir önerme halinde ifade ettiğimizde ise bir dönüşüm önermesi elde etmiş oluruz.*

Bir metinde sadece iki tip dönüşüm önermesi bulunur:

1) Yakınlaşma dönüşümü : Bu durumda, hikâyedeki özne, ayrılık halinden (Ö V N) yakınlık haline (Ö ∧ N) ulaşır. "→" işaretini bir halden diğer hale geçişi yani dönüşümü ifade etmek için kullanırsak yakınlaşma dönüşümünü şu formülle gösterebiliriz:

(Ö V N) → (Ö ∧ N)

Örn.: *Masalın başında padişahın sihirli bir kılıcı yoktur. Masalın sonunda sihirli bir kılıca ulaşır. Burada padişah özne, kılıç nesnedir. Bu olayın dönüşüm önermesi şöyle yazılacaktır.*

(Ö V N) → (Ö ∧ N)

2) Uzaklaşma dönüşümü: Yakınlaşma dönüşümünün tam tersidir: Bu durumda, hikâyedeki özne, yakınlaşma halinden (Ö ∧ N) uzaklaşma haline (Ö V N) ulaşır. "→" işaretini bir halden diğer hale geçişi ifade etmek için kullanırsak uzaklaşma dönüşümünü şu formülle gösterebiliriz:

$$(\ddot{O} \wedge N) \rightarrow (\ddot{O} \vee N)$$

Metin analizi yapılırken "yapmak" bildiren bütün önermelerin yakınlaşma önermeleri ve uzaklaşma önermeleri olarak tespit edilmesi gerekir.

Tahkiye Programı (TP) (Programme Narratif)

Bir anlatı, temel olarak, ya bir yakınlaşma ya da bir uzaklaşma dönüşümünün hikâyesidir. Kahraman yaptığı işler sonucunda bir **değer nesnesine** ya yaklaşacak, ya da ondan uzaklaşacaktır, yani bir halden diğer bir hale geçecektir. Meselâ fakirse zengin olacak, zenginse fakir olacaktır. Bu geçişi sağlayan faaliyete iş (**performance**) adı verilir. Başka bir ifadeyle bir hal dönüşümünü sağlayan faaliyetler bütünlüğüne iş denir. Bu işi yapan özneye de **yapıcı özne** (sujet operateur) denir. (Yapıcı özne, bir şahıs değil, bir roldür, birkaç şahıs aynı rolü üstlenebilir, yahut aynı işi yapabilir.)

Tahkiye analizinde iki tip özne vardır:

- **Hal öznesi:** Nesne ile uzaklaşma yahut yakınlaşma ilişkisi içinde olan öznedir. (Ö-N) ilişkisi, **hal önermesi** olarak tespit edilir.

-**Yapıcı özne:** İş yapan öznedir. Yapıcı özne ile yapılan iş ilişkisini ifade eden önermelere **yapma önermeleri** denir.

Tahkiye dönüşümünün **genel formülünü** şöylece gösterebiliriz: (Formülde Y, "yapmak"ı; altı çizgili ok işareti, yapma önermesini göstermektedir.)

Kısaltmalar: Y= Yapma, Ö= özne, \Rightarrow = Yapma önermesini gösterir.

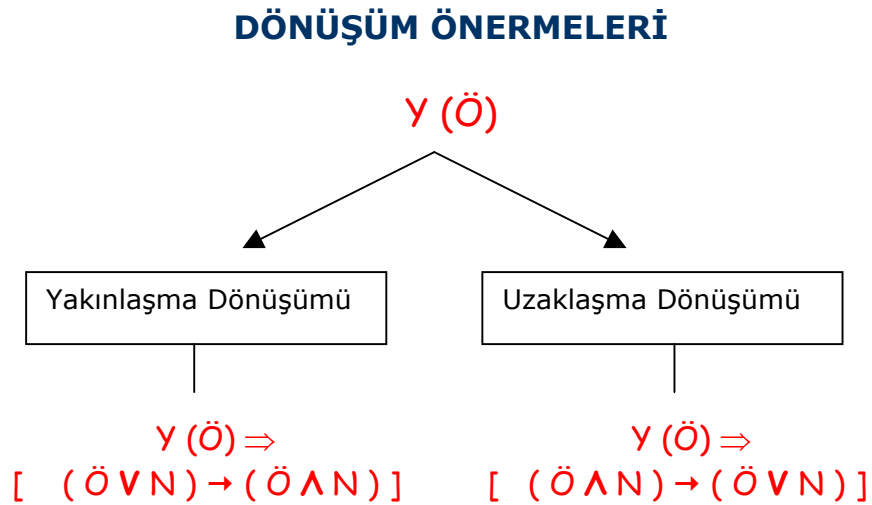
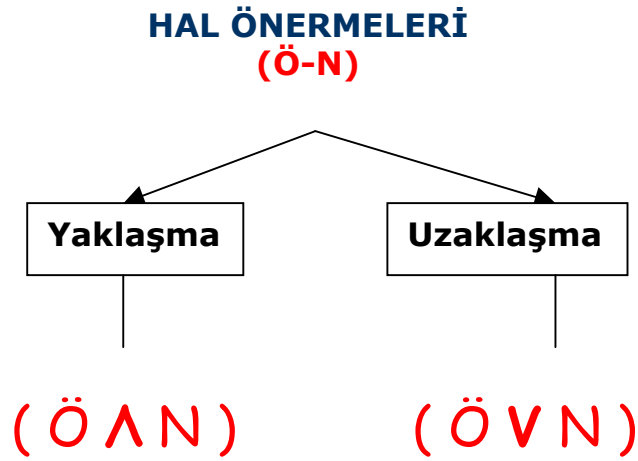
$$Y(\ddot{O}) \Rightarrow [(\ddot{O} \vee N) \rightarrow (\ddot{O} \wedge N)]$$

Bu formül, öznenin nesneye ulaşmasını ifade eder. Aşağıdaki formül ise öznenin nesneden uzaklaşmasını ifade eder:

$$Y(\ddot{O}) \Rightarrow [(\ddot{O} \wedge N) \rightarrow (\ddot{O} \vee N)]$$

Yukarıdaki formüller, **genel tahkiye programı** adını alır. Özne ve nesnenin ilişkileriyle bu ilişkilerin dönüşümünü ifade eden dizilere tahkiye programı (**TP**) denir.

Toplu halde bütün önerme çeşitlerini şu tablolarla gösterebiliriz:

UYGULAMA:

Şimdi aşağıdaki masal üzerinde "temel"² hal ve dönüşüm önermelerini bulalım:

IŞIK ve KARGA

Bir karganın bir oğlu olmuş. Baba karga buna çok sevinmiş ve oğluna şu vaatte bulunmuş:

- Oğlum, ben sana bir dünya yaratma gücü vereceğim!

Yavru kargayı büyütüp yetiştirmiş. Zamanı gelince de ona bir dünya yaratma gücü vermiş. Oğul karga, elde ettiği bu güçle bir dünya yaratmış. Fakat bu dünya zindan gibi karanlıkmış. Orada sadece gece varmış. Karga bunu görünce şaşırılmış ve "Işıksız Dünya olmaz!" diye söylenmiş. (Hal Önermesi-I) Günlerce her yerde ışığı aramış. Sonunda ırmağın yukarılarında, bir kulübede yaşayan zorba, beyaz bir adamın ışığı çalarak bir torbanın içine hapsettiğini öğrenmiş.

Bu beyaz adam çok güçlü ve acımasızmış. Onun bir de kızı varmış. Karga şöyle demiş:

- İyice küçüleceğim, küçük bir kum tanesi olacağım, bu kızın içtiği su bardağına dalacağım.

Kız, kurbağanın bir kum tanesi olup girdiği suyu içmiş. Dokuz ay sonra bir çocuk doğurmuş. Bu çocuğun gözleri bir inci gibi parlıyormuş. Çocuk doğar doğmaz etrafına bakınmış. Karşısındaki duvarda asılı olan torbaları görmüş. Tam da gelmek istediği yere geldiğini anlamış: Burası ırmağın yukarısındaki beyaz adamın eviymiş.

Çocuk, bir yıl içinde büyümüş. Biraz yürümeye başlayınca eliyle duvardaki çantaları göstererek ağlamaya, annesine ve büyük babasına ardılarak onları üzmeye başlamış. Çocuğun bu hali bir hafta sürmüş. Bunun üzerine büyük baba homurdanarak:

- Kızım, torunuma sedirin üstündeki torbayı ver. Bu yıldızlar torbasıdır, demiş.

Çocuk, yerde yıldızlar torbasıyla oynamaya başlamış, onu ocağın yanına kadar sürüklemiş, orada torbayı çekiştirmiş, ısırılmış, yarmış. Torba yarıncaya birden içindeki bütün yıldızlar

² **ÖNEMLİ NOT:** Bu uygulamada, meselenin özünün kolayca kavranmasını sağlamak için, metindeki bütün önermeler üzerinde durmayacağız. Okuyucularımıza bu yöntemle ilgili diğer bilgileri verdikten sonra daha ayrıntılı tablolar yayınlacağız.

fırlayıp ocağın bacasından gök yüzüne yükselmişler ve karanlık gök yüzüne dağılmışlar.

Ertesi gün, çocuk yine ağlamaya başlamış. Tıkanacakmış gibi, boğulup ölecekmiş gibi boğazını yırtarcasına ağlıyormuş. Annesi onu sallamış, kucağına almış, emzirmiş, ninni söylemiş. Ne yaptıysa işe yaramamış.

Nihâyet büyük baba:

- Onun ne istediğini ben pekala biliyorum. O Ay torbasını istiyor. Torbayı ona ver kızım.

Çocuk bir süre ay torbasıyla oynamış. Sonra omuzlarıyla torbayı ocağın yanına kadar sürüklemiş. Parmaklarıyla ve tırnaklarıyla torbanın iplerini çözmüş. Ay ocağın bacasından çıkıp gök yüzüne kaçmış ve oraya yerleşmiş.

Bunun üzerine çocuk yine haykırmaya başlamış, Ağlamasından evin duvarları, çatının direkleri sallanıyormuş. Bunun üzerine büyük baba:

- Kızım, o güneş torbasını istiyor. Torbayı ona ver, memnun olsun, demiş.

Çocuk torbayı eline geçince sevinçten bir karga gibi gırtlamış, birden bire yeniden bir karga oluvermiş, torbayı kapıp ocağın bacasından kaçmış ve torbayı açmış. (Hal Önermesi-II)

Bunu gören beyaz adam dizlerini dövmüş, başını duvarlara vurmuş, karganın arkasından bağırmış:

-Ey karga, sen beni aldattın! Kör olası torbalarımı geri ver!

Ama karga, artık onu duymuyormuş. Güneş ise ufuktan yükselmiş, dünya apaydınlık olmuş.

METİNDEKİ HAL ve DÖNÜŞÜM ÖNERMELERİNİN BULUNMASI:

Bu masal, daha önceki bir incelememizde belirttiğimiz gibi³ esas olarak Yavru Karga'nın bir şeyin yokluğunu hissetmesi ve sonra yokluğunu hissettiği bu varlığı (ışık) ele geçişi anlatır: Yavru Karga'nın dünyasının ışığı yoktur. Yavru Karga ışığı bulmak üzere yola çıkar ve masalın sonunda ona kavuşur.

Bu masalın normal şahıs kadrosunu şöyle gösterebiliriz:

1) Baba Karga

³ Bu konuda şu yazıyı okuyabilirsiniz: <http://www.ege-edebiyat.org/docs/623.doc>

- 2) Yavru Karga
- 3) Beyaz Adam
- 4) Beyaz Adamın Kızı
- 5) Beyaz adamın Kızının Çocuđu

Bu şekilde yapılan bir araştırma sonunda masalda beş kahraman olduğunu söyleyebiliriz. (Ancak böyle bir tespit haklı olarak tartışılacak niteliktedir. Çünkü Yavru Karga ile çocuk aynı varlıktır. Karga, dönüşüme uğrayarak çocuk olmuştur. Bunu hesaba kattığımızda masalda dört kahraman bulunduğunu söylememiz gerekecektir. Bu örnek, çok sevdiğimiz klasik “eserin şahıslarını bulunuz” sorusunun ne kadar yetersiz olduğunu ve hangi tip belirsizlikleri içerdiğini göstermektedir.)

Şimdi masalımızdaki şahıs kadrosunu “Roller (actants) tablosu ile karşılaştıralım ve bu şahısların hangi rolleri üstlendiğini görelim:

Roller tablosu, okuyucunun metni kavramak için sorduğu şu temel sorulara bulduğu cevaplardan oluşur. (Bu sorular bütün anlatı metinleri için geçerlidir. Hikaye ve romanda da aynı değişmez sorular sorulur.). Katılanlar tablosunu tespit etmek için şu soruları soralım:

Soru-Bu metinde yapılan temel iş nedir?

Cevap- Işığın ele geçirilmesidir. (Nesne)

Soru- Bu işin yapılmasını kim istemiştir?

Cevap- Yavru Karga (Yönlendirici)

Soru- Bu işi kim yapmıştır?

Cevap-Yavru Karga (Özne)

Soru-Özneye kim yardım etmiştir?

Cevap-Beyaz Adamın Kızı, Beyaz Adam (Yardımcı)

Soru-Özneye kim karşı çıkmıştır?

Cevap- Beyaz Adam (Engelleyici)

Bu durumda, masalın ROLLER TABLOSU (KATILANLAR / ACTANTS) şudur:

- 1) YÖNLENDİRİCİ : Yavru Karga
- 2) NESNE : Işık: Ay, yıldızlar ve Güneş
- 6) ÖZNE : Yavru Karga
- 7) YARDIMCI : Beyaz Adamın Kızı, Beyaz Adam
- 8) ENGELLEYİCİ : Beyaz Adam
- 6) YARARLANAN : Yavru Karga ve Dünya

Görüldüğü gibi, somut olan şahıs kadrosuyla soyut birer rol olan Roller listesi birbirinden oldukça farklıdır: Yavru karga, hem yönlendiren, hem özne, hem yararlanandır. Üç rol üstlenmiştir. Ancak Dünya da yararlanan durumundadır. (Bu durumda masaldan çıkaracağımız derste sadece gayretli Yavru Karganın mücadele ederek amacına ulaştığını söylememiz noksan bir tespit olacaktır, çünkü o aynı zamanda dünyayı da aydınlatmış, gayretiyle diğer varlıklara da iyilik etmiştir.) Beyaz adam, kötü adam rolünde olmasına rağmen çift görev yüklenmiştir: Masalın başında ve sonunda kötüdür ama, Yavru Kargayı torunu sandığı zaman iyi bir büyük babadır: Bundan dolayı o, hem yardımcı, hem engelleyicidir. (Böyle bir analize gerek duymayanlar, masal kahramanlarının basmakalıp, tek yönlü olduğunu söyleyiverirler. Gerçekler görüldüğü gibi pek öyle değildir.)

Rolleri bu şekilde belirleyince hal ve dönüşüm önermelerini tespit etmek için gerekli olan özne ve nesneyi de bulmuş oluyoruz:

ÖZNE : Yavru Karga'dır.

NESNE : Işık: Ay, yıldızlar ve Güneş'tir.

Özne, aranan nesneyi bulan kişi olduğundan bir "yapıcı özne" yahut bir "yapan özne"dir. Nesne, "Ay, yıldızlar ve Güneş"ten oluşan bir nesne grubudur. Masalda üç nesne bulunduğu anlatımda "üçleme tekniği" kullanılmış, benzer olaylar üç defa anlatılmıştır.

Dikkat edilirse görülecektir ki, masalın başı ile sonu arasındaki en önemli FARK: özne ile nesne arasındaki "yakınlaşma" ve "uzaklaşma" hâlinin değişmesidir. Masalın başında özne olan Yavru

Karga, nesnelere uzaktır. Masalın sonunda ise onlara yaklaşmıştır, yani onları elde etmiştir. Masalın bütünü düşünülürken Yavru Karga, ışıksızlıktan kurtulmuş ışığa kavuşmuştur, yani yokluktan kurtulmuş, varlığa kavuşmuştur. Ayrıca çocuk kılığında tekrar karga kılığına yani aslına dönmüştür. Bunlar ise "dönüşüm"ü ifade eder. Bunları kavradıktan sonra, artık hal ve dönüşüm önermelerini elde edebiliriz:

I) Masalın başındaki hal önermesi:

Masalın başındaki hal önermesi şöyle ifade edilmiştir:

Fakat bu dünya zindan gibi karanlıkmış. Orada sadece gece varmış. Karga bunu görünce şaşırılmış ve "Işıksız Dünya olmaz!" diye söylenmiş. (Hal Önermesi-I)

Görüldüğü gibi, hal önermesi metinde üç cümle ile anlatılmıştır. Bu üç cümle, hal önermesi olarak kısaca şöyle ifade edilebilir:

"Özne, aradığı nesneden uzaktır."

Bunu formül olarak da şöyle ifade edebiliriz:

(Ö V N)

Not: Bu örnek bize, cümle ile önerme arasındaki farkı da göstermektedir: Masaldaki bir cümle yahut birçok cümle, bir önerme ifade edebilir.

II) Masalın sonundaki hal önermesi:

Masalın sonundaki hal önermesi şöyle ifade edilmiştir:

Çocuk torbayı eline geçirince sevinçten bir karga gibi gırtlamış, birden bire yeniden bir karga oluvermiş, torbayı kapıp ocağın bacasından kaçmış ve torbayı açmış. (Hal Önermesi-II)

Bu geniş anlatımla ifade edilmiş olan hal önermesini de şöyle bir cümle ile özetleyebiliriz:

"Özne, aradığı nesneye kavuşur."

(Ö ∧ N)

III) İki hal önermesinden ulaştığımız sonuç önermesi: Dönüşüm Önermesi:

Bu iki farklı hal önermesi, bize masalın başı ile sonu arasında kahramanın uğradığı dönüşümü gösterir. Metnin manası, bu farktan doğar:

$$Y (Ö) \Rightarrow [(Ö \vee N) \rightarrow (Ö \wedge N)]$$

Varılan sonuç şudur: Bu bir yakınlaşma dönüşümüdür: Yavru Karga, amacına ulaşmıştır.

Bu masal üzerinde yaptığımız daha önceki bir çalışmada, masalın fonksiyonlarını bulmuştuk.⁴ Bu çalışmada ise hal ve dönüşüm önermelerini bulduk. Bu iki çalışma, bu masalın tahlilinde sadece iki önemli adımdır. Masalın tam bir tahlili için ise buna benzer daha birçok hazırlık çalışması gerekmektedir. Yapılması gereken diğer çalışmaları da bu yazı serisinin devamında sizlere sunacağız. . Görüldüğü gibi analiz yöntemi, bazı teknikleri bilmeyi, uzun soluklu, yorucu ve dikkatli bir çalışmayı

⁴ Bakınız: <http://www.ege-edebiyat.org/docs/623.doc>

gerektirmektedir. Çağdaş dünyanın aydınları, oldukça yorucu fakat verimli olan bu analiz yöntemini sabırla öğrenip uygulamaktadır. Aynı sabrı bizim de göstermemizin zamanı gelmiştir. Bunu yaptığımız takdirde metinleri daha nesnel bir biçimde anlamış olacağız. Unutmamak gerekir ki bu yöntem, çağımızda sadece edebî metin analizleri için kullanılmamaktadır, yöntem, bizlere ayrıca beşerî olguları kavramada bir düşünce modeli de sunmaktadır. **Günümüzde Uluslararası Strateji Merkezleri, dünyada olup bitenleri anlamada bu modelden yararlanmaktadır.** Yurdumuzda ise konunun önemi yeterince anlaşılmamıştır. Bundan dolayı yöntemin doğru kavranması ayrıca hayatî bir öneme sahiptir. Konular ilerledikçe görülecektir ki bu yöntem, bir taraftan çok yararlıdır, diğer yönden de sağlam bir mantık ve analitik düşünceye dayandığından çok çetindir. Bu hususu özellikle önceden vurgulamamızda yarar vardır. Bu analitik düşünme tarzı, konular ilerledikçe, birçok okuyucumuzun sabrını zorlayabilecektir. Ancak, gerekli sabır ve dikkat gösterildiğinde bu yöntemin kolaylıkla kavranacağından şüphe etmiyoruz.

©<http://www.ege-edebiyat.org>